

הרמב"ם בפירוש המשנה מחלק בין אם בהמה נמצאת תחת יד הבעלים, שנאסרת, ובין אם מכרה לאחר, שלדברי חכמים כאילו היא אינה מצויה ומותרת (וכן נקט לעיקר בלקוטי הלכות).
ויש אומרים שמחלוקת תנאים היא בדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, האם בשר הבע"מ נאסר בכל אופן או רק כשנשחטה קודם זריקת דם התמימה (עפ"י שיטמ"ק).

אודות שלשה עשר שופרות שבמקדש – נתבאר ביומא נה.
דין הרגלה בבכור ובפסולי המוקדשין – נתבאר בבכורות לב-לג.

פרק חמישי; דפים כד – כה

- לט. א. האם מותר להקדיש בכור בהמה כשהוא במעי אמו לקרבן עולה או שלמים ולהפקיעו בכך מדין בכור?
ב. אמר על הבכור עם יציאת רובו יהא עולה, מה דינו?
ג. אמר על הלקט (שוזכים בו העניים) שבאותה שעה שנעשה 'לקט' יהא הפקר לכל, מה דינו?
- א. מותר להקדיש בכור במעי אמו לעולה (שבכך מעלהו בקדושתו, להיותו כליל לה'). ודרשו מן הכתוב אך בכור אשר יבכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אתו – משיבוכר אי אתה מקדיש אבל אתה מקדיש בבטן), אבל לא לשלמים.
- ב. רב עמרם שאל מרב ששת אודות האומר על הבכור עם יציאת רובו יהא עולה, האם עולה הוא או בכור. ופשט לו שבכור הוא שהרי קדושת הבכור חלה בידי שמים שלא כקדושת עולה; 'דברי הרב ודברי התלמיד – דברי מי שומעין'.
- דוקא רובו, דהיינו רוב ראשו (ע' בכורות מו; רמב"ם תמורה ד, יב), אבל אמר 'עם יציאת מיעוטו' – ודאי חלה עליו קדושת עולה שהרי עדיין לא חלה עליו קדושת בכור (תוס').
ויש מצדדים שלפי מה שאנו נוקטים (ע' חולין סט; רמב"ם בכורות א) שהמוכר את הבכור לנכרי ביציאת שליש קדוש למפרע, א"כ י"ל שהוא הדין במקדיש ביציאת מיעוטו (עפ"י שפת אמת).
וכבר נסתפקו בדבר התוס' בבכורות לה. וי"א שרק החלק שיצא נתקדש בקדושת בכור ואילו כל מה שבפנים נתקדש לעולה – עפ"י מהריט"א בכורות ג, לג; קהלות יעקב בכורות כה. וע"ע: אבני נזר יו"ד שצא-שצב; פרי יצחק ח"ב סוס"י סה).
- ג. אמר על הלקט 'עם נשירת רובו יהא הפקר' – נסתפק אילפא האם לקט הוא שכן קדושתו בידי שמים, או שמא הפקר הוא שכן זוכים בו עניים ועשירים. ואמר אביי 'דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין' והריהו לקט שהעניים בלבד זוכים בו.
- וכן פסק הרמב"ם (מתנות עניים ד, יד). ואם אמר קודם נשירת רובו יהא הפקר – אין הלקט חל עליו (עפ"י רש"י ותוס'. וע' מקדש דוד זרעים סב, ג).

דין הטלת מום בבכור קודם שיצא רובו – נתבאר בבכורות ג לה.

מ. מה הדין באופנים דלהלן?

א. המקדיש עובר שבמעו בהמתו ואומר: אם זכר – עולה, וילדה שני זכרים. וכן אם נקבה שלמים וילדה שתי נקבות.

ב. 'אם זכר – עולה, ואם נקבה – שלמים', וילדה זכר ונקבה.

ג. ילדה טומטום או אנדרוגינוס.

ד. כנ"ל, בבהמתו שהיא כבר מוקדשת לקרבן.

א. לפי סתם משנתנו, האומר 'מה שבמעיה של זו אם זכר עולה' וילדה שני זכרים – אחד מהם יקרב עולה והשני ימכר לחייבי עולה ודמיו חולין (שחלה קדושת עולה על שניהם שהרי אמר 'אם זכר יהא עולה', [ועוד אין ידוע על איזה אמר. ר"ג] אך כיון שלא נדר אלא אחד, ימכר השני לחייבי עולה ודמיו חולין. רש"י).

לפי לשון אחת ברבנו גרשום (וכן פרש הרש"ש), לפי האמת זה שיצא שני חולין הוא, רק כשאין ידוע מי יצא ראשון ומי אחרון ימכר השני לצרכי עולה, ומ"מ דמיו חולין שהרי לא הקדיש אלא אחד.

וכן הדין באומר אם נקבה שלמים וילדה שתי נקבות – אחת מהן תקרב שלמים והשניה תמכר לחייבי שלמים ודמיה חולין.

ב. 'אם זכר עולה ואם נקבה שלמים' וילדה זכר ונקבה – הזכר יקרב עולה והנקבה תקרב שלמים.

ג. ילדה טומטום ואנדרוגינוס; רשב"ג אומר: אין קדושה חלה עליהן (שאין דעתו אלא לזכר ודאי ולנקבה ודאית. ב"ב קמ:).

א. חכמים חולקים על רשב"ג וסוברים שגם ספק זכר ספק נקבה בכלל דבריו, והריזה קדוש מספק

(ע' ב"ב קמ-קמא ובראשונים שם. וי"א שלא מצינו חולק על רשב"ג. עפ"י השלמה).

פסק הרמב"ם (מע"ה ק טו, ח) כרשב"ג שאם הקדיש זכר שבמעו בהמת חולין, וילדה טומטום ואנדרוגינוס – הרי הם חולין. ואילו הרמ"ה (בב"ב שם) פסק כחכמים.

ב. יש אומרים שלא אמר רשב"ג אלא בדבר התלוי בלשון בני אדם, שאין הטומטום בכלל 'זכר'

ו'נקבה' (עפ"י ריטב"א ב"ב קמ ועוד), ויש אומרים שאף לענין דיני התורה התלויים בשם 'זכר'

ו'נקבה' אין טומטום ואנדרוגינוס בכלל, לרשב"ג (עפ"י תורי"ד שם. וע"ש בתוס' ובשיטמ"ק).

ד. הקדיש העובר של בהמת הקדש (שהוקדשה לפני שנתעברה. תוס'); לפי רשב"ג (וכן העמידו לפרש רישא דמתניתין, וכולה רשב"ג היא. רש"י. וע' כס"מ תמורה ד, יב; חו"א לב, ח) חלה קדושת פיו כיון שולדות קדשים אינן קדושים במעו אמן אלא בלידתם, הלכך קדמה קדושת פיו וחלה. ואם נולדו שני זכרים – זה שהקדישו לעולה יהא עולה, והשני חלה עליו בלידתו קדושת אמו. נולד טומטום או אנדרוגינוס – אין קדושה חלה עליהם כלל (שא"א שתחול קדושת אמן בלידתו, שהרי באותה שעה כבר בעלי מומין הם. תוס').

א. כן מבואר בסוגיתנו. ולפי זה אף קדושת דמים לא חלה על הטומטום והאנדרוגינוס אלא הם

כחולין (עפ"י תוס' זבחים פד: קיד. נדה מא:).

וכתבו התוס' שרב חסדא (בבכורות מא) חולק וסובר שקדושת האם חלה על טומטום, ולאחר שישחט יבדק אם זכר הוא או נקבה. ולדבריו מה שאמר רשב"ג 'אין קדושה חלה עליו' היינו דוקא קדושת פיו, אבל קדושת האם חלה.

- ב. יש אומרים [דלא כהבנת התוס' בנבחים קיד.] שחכמים חולקים על רשב"ג וסוברים שולדות קדשים לעולם קדושים קדושת הגוף בקדושת האם, גם אם 'בהויתם הם קדושים' (עפ"י חזו"א קדשים דף קסח סק"ג – על פי משמעות לשון הרמב"ם בפירוש המשנה).
- ג. משמע שאף לכתחילה רשאי לעשות כן, להקדיש העובר ולהפקיעו מקדושת האם – שהרי לכך העמידו בבהמת הקדש, כי משמע לגמ' דקאי על 'כיצד מערימין' (כמש"כ התוס') דהיינו לכתחילה. אך נראה דוקא כדי להעלות בקדושה כבבכור או להצילו מאיבוד, וכגון חטאת שנתעברה ורוצה שולדה ייקרב ולא ימות כדפרש"י.
- ולדעת התנאים שולדות קדשים ממעי אמהם הם קדושים – חלה קדושת האם על העוברים מיד בהיווצרותם ולא חלה קדושת פיו, ואף בטומטום ואנדרוגינוס.
- א. הרמב"ם (תמורה ד, יב) פסק ולדות קדשים ממעי אמהם הם קדושים ואין יכול לשנות הולד לקדושה אחרת (ע' טעמו בכס"מ שם ובחזו"א לב, ח). .
- ב. לדעה זו הטומטום והאנדרוגינוס שנתקדשו נפדים ללא מום (ערמב"ם תמורה ד, א ולח"מ. וערש"י יבמות פד. סד"ה לא קדושין שכתב 'רעו ויסתאבו' – אך י"ל דקאי אשאר פסולים).
- ג. לדעת רבי שמעון (יט:) שכל דבר שאין ראוי לגופו לא חלה עליו קדושת הגוף, כגון מפריש נקבה לאשם – אין קדושה חלה על ולד אנדרוגינוס או טומטום, למאן דאמר בריה בפני עצמו הוא, אף אם ולדות קדשים ממעי אמהם הם קדושים (עפ"י תוס' זבחים קיד. ד"ה וקסבר).

דף כה

- מא. מה הדין בהקדשות דלהלן?
- א. האומר על בהמתו מעוברת: 'ולדה של זו עולה והיא שלמים'.
- ב. 'היא שלמים וולדה עולה'.
- ג. הקדיש חטאת מעוברת וילדה.
- ד. הקדיש בהמה מעוברת ושייר את עוברת.
- א. 'ולדה של זו עולה והיא שלמים' – דבריו קיימים.
- א. דוקא כשהיתה מעוברת בשעה שהקדישה אבל הקדישה ואח"כ נתעברה – באנו לשאלת ולדות קדשים ממעי אמהם הם קדושים [וא"א להקדישם לקדושה אחרת] או בהווייתם [ובמעיי אמהם חולין הם ויכול להקדישם לקדושה אחרת], כנ"ל (רש"י ותוס').
- ב. במצב זה צ"ע אם אפשר להקריב האם, האם זריקת דמה תועיל לעובר שהוא קרבן אחר, וגם מה יעשו באבריו (ע' קהלות יעקב תמורה ח).
- ב. 'היא שלמים וולדה עולה'; לדברי רבי מאיר הולד שלמים (שסובר 'תפוס לשון ראשון' והרי נתקדש הולד בשלמים בתחילת דבריו, אם בקדושת פה – לרבי יוחנן) אם בתורת 'ולד שלמים' (– לדעת האומר עובר ירך אמו ושיירו אינו משויר). רבי יוסי אומר: אם לכך נתכוין תחילה, הואיל ואי אפשר לקרות שני שמות כאחת – דבריו קיימים (שאף בגמר דבריו אדם נתפס). ואם משאמר הרי זו שלמים נמלך ואמר ולדה עולה – הולד שלמים. ופירש רב פפא: אפילו אמר בתוך כדי דיבור אין מועילים דבריו.
- א. מרש"י משמע שגם כשאמר 'היא שלמים' לא נתכוין לולדה, אעפ"כ אמר ר"מ שהולד שלמים. והתוס' כתבו שמיד כשהקדיש האם נתכוין שתחול על פיו אותה קדושה על העובר. ושמו כוונת רש"י שאעפ"י שיועד בעצמו שכך נתכוין, לפי משמעות דיבור בני אדם אנו נוקטים שעיקר הכוונה נידונית לפי תחילת דבריו.

ב. גם למאן דאמר ולדות קדשים בהוייתם הם קדושים ולא במעי אמן, לדברי רבי מאיר הולד שלמים כשנולד ואי אפשר להתפס בו קדושה אחרת, הגם שעדיין חולין הוא במעי אמו (עפ"י תוס').

כמו כן מבואר בגמרא [ממה שאמרו שלריו"ח צריך לומר 'הולד שלמים'] שדין זה נכון גם למאן דאמר עובר לאו ירך אמו ושיירו משויר. ויש להעיר מלשון רבנו גרשום במשנה שאין משמע כן, וכן מגרסתו בגמרא (בע"ב ד"ה מאי לאו בהא פליגי – כ"ש ספרים' שדחו התוס'). וע' חזו"א קדשים עמ' 336.

ג. הלכה כרבי יוסי (רמב"ם מעשה הקרבנות טו,א). ושיעור 'תוך כדי דיבור' שאמר רב פפא, פרשו התוס' (עפ"י הסוגיא בב"ק עג:): דהיינו כדי שאילת שלום של תלמיד לרבו ['שלום עליך רבי (ומורי)'], אבל בשאילת רב לתלמיד ['שלום עליך'] – מועילה חזרה. ויש אומרים בדעת הרמב"ם שבהקדש אין מועילה חזרה בתוך כדי דיבור כלל (עפ"י משנה למלך מעה"ק טו,א. ופרש שסוגיתו חולקת על הסוגיא בב"ק).

עוד בענין 'תוך כדי דיבור' ובשיעורו, ע' בב"ב קכט.

ג. הפריש חטאת מעוברת וילדה, אמר רבי יוחנן: רצה בה מתכפר רצה בולדה מתכפר. ופרשו טעמו שסובר אם שיירו לעובר – משוייר, שעובר לאו ירך אמו הוא ועל כן הריהו כמפריש מתחילה שתי חטאות לאחריות שיכול להתכפר באיזו מהן שירצה (והשניה תרעה. ולר"ש תמות, כדלעיל כג-כד). ומבואר בגמרא שמחלוקת תנאים יש בדבר, ולדעת ברייתא אחת שיירו אינו משוייר והרי הולד נתקדש מכה האם ודינו למיתה כשאר ולד חטאת (וכן סובר בר פדא לעיל י-יא. ע"ש).

רבא רצה לפרש טעמו של רבי יוחנן, שאדם מתכפר בשבח הקדש, ורב המנונא דחה.

הלכה כרבי יוחנן (ערמב"ם פטה"מ ד,ו ובנו"כ). ומבואר בתוס' שלמסקנא אין אדם מתכפר בשבח הקדש בחטאת (ויש שתמהו על דבריהם. ע' שפ"א, חזו"א עמ' 336).

ובדעת הרמב"ם [שנראה שפסק עובר ירך אמו ואעפ"כ פסק כרבי יוחנן] יש אומרים שפסק אדם מתכפר בשבח הקדש (עפ"י לחם משנה שם; שער המלך גניבה ב,יב). וי"א שטעמו שאעפ"י שעובר ירך אמו סובר שקדושה חלה על העוברים מצד האדם ועל כן הרי זה כמפריש שתי חטאות לאחריות (ע' קהלות יעקב ב"ק לד ס"ק ז' בהרחבה).

ד. הקדיש חטאת ושייר את עוברו, מחלוקת תנאים היא ורבי יוחנן נקט שמשוייר, כאמור.

נראה, וכן מדויק מלשון רש"י, שלדעת רבי מאיר אינו משוייר אלא אם הקדים לומר הוא חולין והיא חטאת אבל הקדיש אותה תחילה כבר נתפס הולד בקדושה. ולפי המבואר בתוס' (ד"ה דתנא קמא) אפילו למאן דאמר ולדות קדשים בהויתן הם קדושים וכל עוד הוא במעי אמו חולין הוא, אעפ"כ כשנולד מתקדש להיות חטאת.

ואולם בספר שפת אמת צדד לומר שאפילו לא אמר בפירוש 'ולדה חולין' אלא כל שאומר שמקדיש האם ואינו מקדיש הולד בפני עצמו, לא חלה קדושה אגב האם.

השוחט את החטאת ומצא בה עובר – נתבאר לעיל י-יא.